

Кузнєцова Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри кримінального процесу та
криміналістики Національної академії
Служби безпеки України, кандидат
юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ЕКСПЕРТНИХ ЗАВДАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ФАКТИЧНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ ТА ОЦІНОЧНИМИ СУДЖЕННЯМИ

Стаття 30 Закону України «Про інформацію» регламентує звільнення особи від відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Другий абзац цієї ж статті конкретизує: «якщо особа вважає, що оціночні судження або думки принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому медіа з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду» [1].

З метою встановлення факту приниження честі, гідності та надання інформації негативного характеру призначається семантико-текстуальне дослідження писемного та/чи усного мовлення. Здійснюючи це дослідження, експерт проводить лінгвістичний аналіз тексту або аудіо- чи відеозапису та, насамперед, встановлює, чи містять даний текст негативні судження. Експертові зазвичай в цьому випадку ставляться таке питання: «Чи міститься в тексті (у промові, виступі тощо) негативна інформація стосовно певної особи? Якщо так, то у якій формі вона викладена – фактичних тверджень чи оціночних суджень?» Також ініціатор експертизи може уточнити, чи є цей вислів об'єктивно образливим, чи містяться в тексті (у промові, виступі тощо)

висловлювання, які принижують честь, гідність та ділову репутацію певної особи. [2]

У подібних випадках постановка саме таких питань експертві-лінгвісту є закономірною та доречною.

Крім цього, вирішуючи питання про *визнання поширеної інформації недостовірною* Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі №761/32924/19-ц. наголосив що, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, є вона фактичним твердженням чи оціночним судженням.

Верховний Суд нагадав, що у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Lingens v. Austria» зазначено, що суду необхідно розрізняти факти та оціночні судження. Існування фактів можна довести, а правдивість критичного висловлювання ні. Вимога доводити правдивість критичного висловлювання є неможливою для виконання і порушує свободу на власну точку зору, що є фундаментальною частиною права, захищеного статтею 10 Конвенції. У даній справі ЄСПЛ вказав, що «суд повинен нагадати, що свобода вираження поглядів гарантована пунктом 1 статті 10, становить одну з основних підвалин демократичного суспільства й одну з принципових умов його розвитку та умов самореалізації кожної особи. За умови додержання пункту 2 свобода вираження стосується не лише тієї “інформації” або тих “ідей”, які отримані належним чином або розглядаються як необразливі чи незначні, а й тих, що викликають образу, обурення або неспокій. Такими є вимоги плюралізму, терпимості і широти поглядів, без яких “демократичне суспільство” неможливе».

Так, фактичне твердження – це логічна побудова та викладення певного факту чи групи фактів. Факт – це явище об'єктивної дійсності, конкретні життєві обставини, які склалися у певному місці та часі за певних умов. Враховуючи те, що факт сам по собі є категорією об'єктивною, незалежною від думок та поглядів сторонніх осіб, то його відповідність дійсності може бути перевірена та встановлена судом.

Судження – це те ж саме, що й думка, висловлення. Воно являє собою розумовий акт, що має оціночний характер та виражає ставлення того, хто говорить, до змісту висловленої думки і напряму, пов'язаними із такими психологічними станами, як віра, впевненість чи сумнів. Оцінити правдивість чи правильність судження будь-яким шляхом неможливо, а тому воно не входить до предмета судового доказування. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є

висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження також користуються захистом – це передумова плюралізму поглядів.

Верховний Суд відзначив, для того щоб розрізнити фактичне твердження і оціночне судження, необхідно брати до уваги обставини справи і загальний тон зауважень, оскільки твердження про питання, що становлять суспільний інтерес, є оціночними судженнями, а не констатацією фактів [3].

Разом з цим, слід наголосити на сучасних проблемних питаннях, які виникають при розслідуванні злочинів, зокрема, вчинених за статтею 436-2 КК України. А саме: в рамках розслідування даного виду злочину почастішали факти призначення семантико-текстуальної експертизи з наступним питанням до експерта: «Чи міститься в текстах розмов негативна інформація? Якщо так, то в якій формі вона виражена – оціночного судження чи фактичного твердження?».

Статтею 436² КК України передбачено кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників [4], а саме:

- за представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту;
- за виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України.
- за глорифікацію (славлення, звеличення) таких учасників збройної агресії російської федерації проти України:
- які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році;
- представників збройних формувань російської федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією;
- представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи та структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України;
- представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Зрозуміло, що перелічені дії вчиняються за допомогою висловлювань у формі оціночних суджень. Інформація, що міститься у таких промовах має вкрай негативний характер з точки зору подій, що відбуваються в Україні, військової агресії РФ та окупації наших територій. Але користуючись логікою статті 30 Закону України «Про інформацію» осіб, які висловлюють оціночні судження (у нашому випадку щодо виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників) звільняються від відповідальності. Таке виявляється абсолютно неприпустимим у сучасних умовах сьогодення і очевидним є те, що при розслідуванні злочинів, передбачених статтею 436⁻² КК України призначати лінгвістичну експертизу, ставлячи питання «Чи міститься в текстах розмов негативна інформація? Якщо так, то в якій формі вона виражена – оціночного судження чи фактичного твердження?» – категорично недопустимо.

Дану тезу доповідаю з метою розгортання наукової дискусії серед теоретиків і практиків, осіб, що проводять розслідування злочинів, передбачених статтею 436⁻² КК України та експертів-лінгвістів.

Список використаних джерел

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ *Відомості Верховної Ради*. 1992. №48. ст. 650 зі змінами.

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі СБ України : наказ ЦУ СБ України від 29 трав. 2015 р. № 371. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-15#Text> (дата звернення 03.06.2024).

3. Визнання поширеної інформації недостовірною: ВС роз'яснив, що таке оціночне судження і фактичне твердження. URL : <https://radako.com.ua/vyznannya-poshyrenoyi-informacziyi-nedostovirnoyu-vs-rozysnyv-shho-take-oczinochne-sudzhennya-i-faktychne-tverdzhennya/> (дата звернення 03.06.2024).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III, в редакції від 1 січня 2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 03.06.2024).